

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Politischer Protest in der Bundesrepublik Deutschland: eine sozialpsychologischer Analyse der politischen Beteiligung

Aarts, C.W.A.M.

Citation

Aarts, C. W. A. M. (1989). Boekbespreking van: Politischer Protest in der Bundesrepublik Deutschland: eine sozialpsychologischer Analyse der politischen Beteiligung. *Acta Politica*, 24: 1989(3), 377-379. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449769>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449769>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Boekbesprekingen

Hans-Georg Prester, **Politischer Protest in der Bundesrepublik Deutschland: eine sozialpsychologische Analyse der politischen Beteiligung**, Verlag Hans Huber, Bern etc., 1987.

Dit boek is de vrijwel ongewijzigde handelsuitgave van het proefschrift waarop Prester in 1986 te Mannheim promoveerde. De titel dekt de inhoud niet goed. Het boek gaat niet speciaal over politiek protest in de Bondsrepubliek. Slechts in één hoofdstuk wordt aansluiting gezocht bij onderzoeken naar politiek protest in de BRD. Wel biedt het boek een sociaal-psychologische analyse van politieke participatie.

De centrale vraag luidt: 'Wovon hängt ab, ob sich jemand an direkter politischer Aktion beteiligt oder nicht?' (o.a. p. 2). In hoofdstuk 2 geeft Prester een globaal overzicht van wat onder directe politieke actie moet worden verstaan. De nadruk blijkt te vallen op de zogenaamde 'nieuwe sociale bewegingen' (antikernenergiebeweging, milieubeweging, etc.), maar deze inperking heeft geen consequenties voor de rest van het boek, dat evengoed van toepassing is op andere vormen van politieke actie. In dit hoofdstuk karakteriseert Prester ook twee bekende antwoorden op zijn centrale vraag, namelijk de relatieve deprivatie- en resource mobilization-benaderingen van collectieve actie. Prester merkt op dat deze twee benaderingen elkaar niet noodzakelijk tegenspreken. In de rest van zijn boek lezen we echter weinig meer over resource mobilization; feitelijk staat de vertaling van deprivatie in collectieve actie centraal.

Hoofdstuk 3 gaat over de economische theorie van collectieve actie. Prester sluit zich aan bij het rationale actormodel dat in deze context door Olsons werk bekendheid heeft gekregen. Hij wijst op de tegenspraak tussen Olsons conclusie dat collectieve actie vaak niet rationeel is, en het simpele relatieve deprivatiemodel dat *uitgaat* van de rationaliteit van collectieve actie. Deels in navolging van Riker en Ordeshook, wordt Olsons model vertaald in een theorie over individuele preferentiestructuren, de zogenaamde MAUT-theorie (Multi-Attribute Utility Theory). Hiertoe wordt Olsons theorie uitgebreid met enkele remmende en bevorderende factoren voor politieke participatie. De discussie in dit hoofdstuk wordt ten slotte samengevat in een negental 'Anregungen' voor empirisch onder-

zoek waarvan – het moet direct gezegd – de theoretische status niet altijd duidelijk is.

Hoofdstuk 4 biedt de in de titel beloofde sociaal-psychologische analyse van politieke participatie. De argumentatie van theorieën ter verklaring van politieke participatie begint normaal gesproken bij situationele, maatschappelijke voorwaarden, en loopt via hieruit afgeleide psychologische processen naar het resulterend politiek gedrag. Prester beschrijft de laatste schakel van deze keten, van psychische dispositie tot politiek gedrag. Het boek biedt derhalve geen informatie over de herkomst van het gevoel van deprivatie.

Uitgaand van een situatie waarin een subject zich in zeker opzicht gedepriveerd voelt, introduceert Prester een gefaseerd psychologisch model voor het oplossen van dergelijke problemen. Dit model ontleent hij aan de psychologen Janis en Mann. Het beschrijft stapsgewijs de psychologische drempels die men moet passeren alvorens over te gaan tot directe politieke participatie. Deze ideeën worden uitgewerkt in paragraaf 4.2, die kan worden beschouwd als de kern van het boek. In het kort geschetst, zijn de belangrijkste drempels: nadenken over politieke actie als handelingsoptie; en zoeken naar zinvolle alternatieven voor het huidig gedrag.

Hoofdstuk 5 gaat over de mogelijkheden om het economisch-psychologisch beslismodel empirisch te toetsen. Met doortastendheid leidt Prester voorwaarden af, waaraan concrete beslissingssituaties rond politieke actie moeten voldoen om te kunnen besluiten tot acceptatie van het beslismodel. Deze voorwaarden worden gecombineerd tot waarheidstabellen, die ten slotte partieel worden geïllustreerd aan de hand van ouder onderzoek.

Prester benadrukt hierbij een aantal factoren. Niet alleen moeten mensen een depriverende situatie onderkennen, zij moeten ook het politieke systeem daar verantwoordelijk voor houden. Ten slotte moeten zij van mening zijn dat verandering alleen maar door actie kan plaatsvinden. Zijn model is tevens een uitwerking van de constatering dat politieke participatie nog helemaal niet impliceert dat er, à la Olson, een collectief goed wordt verstrekt. Hierin sluit Prester aan bij de critici van Olsons model, die benadrukken dat de meest interessante organisaties nu eenmaal niet zelf collectieve goederen leveren, maar daarvoor een beroep doen op het politiek systeem. Zoals bekend, geeft Olson in 'The logic of collective action' aan dat dit onderscheid er niet toe doet.

Hoofdstuk 6 ten slotte bevat een bezinning op het nut van de gekozen benadering.

Dit boek is bijzonder helder geschreven, en laat zich met plezier lezen. Daarbij zal het vooral interessant zijn voor diegenen die zich bezighouden met de theoretische achtergrond van politieke participatie, collectieve actie, sociale bewegingen en politieke belangenbehartiging. De eenvoud die het boek uitstraalt, is vooral het resultaat van een zorgvuldige en geslaagde afweging en ordening.

Soms kan de eenvoud echter bedrieglijk zijn. Ik noemde hierboven al de wat vrijblijvende 'Anregungen' waarmee hoofdstuk 3 wordt afgesloten. Wat moeten we bij voorbeeld met een opmerking als:

'Die möglichen positiven und negativen, materiellen und sozialen Folgen von verschiedenen politischen Aktionen (selektive Anreize) und die relative Effizienz der politischen Aktionen müssen geklärt werden. Das gibt die Möglichkeit, auch differentielle Vorhersagen für unterschiedliche Partizipationsformen zu machen' (p. 88),

als daar verder niets mee wordt gedaan? Indien dergelijke aansporingen serieus worden genomen, hoe kan dan worden voorkomen dat empirisch onderzoek uitmond in nauwelijks interpreteerbare regressievergelijkingen met tientallen verklarende variabelen, zoals sommig werk van Opp?

Een ander voorbeeld is het volgende: op p. 117-118 poneert Prester zonder veel toelichting dat voor vele politieke activiteiten geen strikte kosten-batenafwezig zal plaatsvinden omdat de kosten verwaarloosbaar klein zijn. Dit is voor hem aanleiding om in het boek verder geen aandacht meer te besteden aan zwartrijdersgedrag of verwante problemen. Ik had echter graag wat meer gelezen over de hoogte van de drempel waaronder kosten er niet toe zouden doen, en over de gevolgen van dit idee voor de zin van psychologische modelbouw. Wat is het verschil tussen de bewering dat er een drempel is voor kosten-batenafwegingen en de bewering dat een deel van het politieke gedrag zich onttrekt aan rationele benaderingen?

Zo zijn er wel meer plaatsen te noemen waarop Prester de indruk wekt zijn betoog niet geheel te overzien. Dergelijke twijfels worden versterkt door details als de gebruikte literatuur. Als het bij voorbeeld al te rechtvaardigen is dat iemand in 1986 over herhaalde Prisoner's Dilemma's schrijft zonder de namen van Taylor en Axelrod te noemen, dan mag men toch verwachten dat hij daarbij de naam van Rapoport juist spelt, en niet consequent als Rapaport (o.a. p. 84).

De beperking van het boek wordt echter vooral gevormd door het feit dat het een theoretische studie betreft. Prester gaat niet verder dan het aangeven van toetsingsmogelijkheden. Een integrale toetsing van het procesmodel voor individuele beslissingen zal een uiterst gecompliceerde zaak worden.

Deze kanttekeningen laten onverlet dat dit een boeiend, origineel werk is. Presters boek is zorgvuldige lezing waard.

C. W. A. M. Aarts

Adam Roberts en Benedict Kingsbury (red.), **United Nations, Divided World: The UN's Roles in International Relations**, Clarendon Press, Oxford 1988.

Deze verzameling colleges over de Verenigde Naties is aanzienlijk beter dan vele andere soortgelijke publikaties. Het is de beide redacteuren gelukt het boek volgens één bepaalde conceptie op te zetten: de waardering van de betekenis van de functies die de Verenigde Naties op verschillende terreinen vervullen en een beoordeling van de effectiviteit van het VN-optreden. Zij beginnen het boek met een

interessant hoofdstuk waarin zij een overzicht geven van die verschillende rollen en de vraag beantwoorden of de VN als onmisbaar moet worden beschouwd (antwoord: ja).

Dat het Roberts en Kingsbury gelukt is één lijn aan te houden, strekt hun tot eer, te meer daar de colleges gegeven werden door prominente VN-functionarissen en diplomaten die vaak hun ideeën hebben over hoe een boek of artikel geschreven dient te worden. Bovendien geven sommigen van hen er blijk van de bijdragen van de andere auteurs te hebben gelezen – hetgeen ook lang niet altijd gebruikelijk is. Bijdragen worden geleverd door: secretaris-generaal Perez de Cuellar; Kenneth Dadzie, secretaris-generaal van de UNCTAD; Nagendra Singh, president van het Internationale Gerechtshof; Maurice Bertrand, voormalig hoofd van de 'Joint Inspection Unit' van de Verenigde Naties; de hoogleraren Farer, Franck en Howard en de Britse oud-diplomaten Parsons en Luard. Deze bijdragen stijgen uit boven de gebruikelijke gelegenheidsspeeches en zijn stuk voor stuk de moeite van het lezen waard.

Een van de meest interessante hoofdstukken is dat van Perez de Cuellar over de functie van de secretaris-generaal. (Thomas Franck noemt het niet ten onrechte een 'remarkably candid chapter'.) Hij waarschuwt dat de secretaris-generaal geen 'alibi for inaction' moet worden. Hij is in feite de enige functionaris die de VN als geheel vertegenwoordigt. Hij moet de belangen van alle volken behartigen, hetgeen tevens de zwakte van zijn positie illustreert: geen regering is bij uitstek geïnteresseerd in het geven van steun aan de secretaris-generaal. Dag Hammarskjöld was de enige – en tevens laatste – 'krachtige' SG, die een belangrijke uitbreiding aan de taken heeft gegeven. Na hem hebben de grote mogendheden de voorkeur gegeven aan zwakkere personen die zij meer aan de teugel konden houden. Perez de Cuellar is zich terdege bewust van de beperkingen van zijn ambt. Hij wijst erop dat het een functie is waarvoor niemand zich kandidaat moet stellen: 'It is a post that should come *unsought* to a qualified person' (p. 70). De mogendheden hebben destijds nogal wat moeite moeten doen om hem voor een tweede termijn te winnen. Dat lijkt zijn positie wel enigszins te hebben versterkt.

De positie van de Verenigde Naties is de laatste tijd verder versterkt door het verbeterde internationale klimaat en de meer positieve houding van de Sovjetunie. Ook de Verenigde Staten lijken iets minder negatief over de Verenigde Naties te denken dan enkele jaren geleden. De inzet van de VN bij de totstandkoming van het bestand tussen Irak en Iran, de terugtrekking van de Sovjetrussische troepen uit Afghanistan, de geplande terugtrekking van Zuid-Afrika uit Namibië en de onderhandelingen om te komen tot een oplossing van het interne conflict op Cyprus zijn evenzovele voorbeelden van recente VN 'success stories'. Daartegenover staan uiteraard ook minder gunstige resultaten, zoals het falen van de VN in het Midden-Oosten, zowel ten aanzien van het conflict tussen Israël en de Palestijnen als ten aanzien van de situatie in Libanon.

De Verenigde Naties beschikken nog steeds niet over een eigen machtsapparaat en kunnen derhalve alleen ingrijpen als de partijen hun daartoe de gelegenheid bieden. In het Midden-Oosten is dat tot nu toe slechts op beperkte schaal het geval